

**ДОРОГА ДО СЕБЕ: СТУДІЯ ЗБЕРЕЖЕННЯ ІДЕНТИЧНОСТІ Й
ДОЛАННЯ ТРАВМАТИЧНОГО ДОСВІДУ ВІЙНИ
У ЗБІРЦІ АНДРІЯ ЛЮБКИ «ВІЙНА З ТИЛЬНОГО БОКУ»**

Анна Гайкова

*Карпатський національний університет імені Василя Стефаника;
76000, м. Івано-Франківськ, вул. Шевченка, 57
e-mail: annahaikova@ukr.net*

Метою статті є розкриття антропологічних та етичних аспектів буття особистості в умовах війни крізь призму есеїстики Андрія Любки. Дослідницька методологія. У дослідженні використано комплексний підхід, що ґрунтується на засадах герменевтики та антропологічного аналізу. Теоретичне підґрунтя становлять праці з психології травми та філософські концепції екзистенціалізму. Також залучено елементи травма-студій (праці Кеті Карут, Дорі Лаубі, Шошанни Фелман, Домініка Ла Капри), що допомагають проаналізувати механізми психологічної адаптації героїв-цивільних до умов фронту.

Актуальність дослідження полягає у виявленні та систематизації способів збереження ідентичності, які описує та застосовує автор. Об'єктом дослідження є тексти збірки «Війна з тильного боку», а предметом – етичні та екзистенційні виміри людського буття в умовах воєнної реальності та їх художня реалізація в текстах есеїв Андрія Любки.

Пошукові результати. У статті проаналізована збірка есеїв Андрія Любки «Війна з тильного боку» як художнє дослідження змін в українському суспільстві внаслідок повномасштабного вторгнення. З'ясовано авторську специфіку сприйняття й змалювання трансформації цивільних ролей у військові, етичних аспектів взаємодії фронту й тилу. Специфіку художнього осмислення війни у збірці есеїв Андрія Любки «Війна з тильного боку» розкрито також шляхом аналізу ролі ключових метафор твору. Актуальність статті зумовлена необхідністю наукового аналізу «літератури свідчення» та способів збереження ідентичності в умовах екзистенційної загрози. Доведено, що в центрі художнього світу автора постає захист «людського в людині» як найвищий акт противу.

Також увагу зосереджено на деконструкції ключових метафор твору – «протягу», «мосту» та «Макондо», які маркують екзистенційний стан «країни-транзиту». Доведено, що концепт «життя на мосту» відображає психологічну незахищеність особистості, вирваної зі

стабільного хронотопу. У контексті воєнної антропології проаналізовано феномен «цивільної армії», де волонтерство та військова служба постають як акти свідомого вибору інтелектуала. Окремий акцент зроблено на сакралізації побутових ритуалів (приготування кави, читання книг), що функціонують як механізми психологічного захисту та збереження ідентичності.

Ключові слова: Андрій Любка, психологічний захист, ідентичність, воєнна есеїстика.

Сучасна українська література періоду повномасштабного російського вторгнення трансформується у простір терапії та колективного свідчення. Питання про те, як зберегти людську подобу та ментальне здоров'я під тиском екзистенційної загрози, стає центральним для багатьох авторів. Повномасштабна війна росії з Україною спричинила появу нової хвилі рефлексивної прози, де в центрі уваги опиняються не лише фронтові події, але й внутрішні трансформації цивільної людини. Нині українське письменництво оперативно відреагувало на ці події появою «літератури свідчення», де документ і рефлексія переплітаються, утворюючи нову якість художнього тексту. Збірка есеїв Андрія Любки «Війна з тильного боку» (2024) є яскравим прикладом такої літератури, де письменник виступає одночасно об'єктом і суб'єктом спостереження. Автор, відомий раніше як поет, романіст та перекладач, постає перед читачем у новій іпостасі – волонтера, чиє життя вимірюється не кількістю написаних рядків, а кількістю пережитих для ЗСУ автівок.

В аналізованій збірці автор виявляє притаманну його воєнній прозі манеру письма, для якої властиві «лаконічність, шкіцовість, фрагментарність» (Я. Поліщук) [6]. Для цієї збірки важливим композиційним прийомом став топос дороги – «не просто формальний художній прийом, зручний для того, щоб показувати життя в русі – нові локації, знайомства з людьми, емоції, що охоплюють оповідача в певні моменти подорожі. Для автора «Війни з тильного боку» дорога стала чимось більшим, ніж літературний топос» [Поліщук, с. 114]. Дорога, підкреслює літературознавець, «присутня як на раціональному рівні сприйняття, так і у вимірі ірраціональному». Дорога – то не просто тло чи навіть топос – фізичне переміщення стає метафорою самопізнання, пізнання найважливіших істин, що так гостро постають у час війни.

Для аналізу специфіки художнього світобачення А. Любки вважаємо за доцільне зупинитися на дослідженні метафорики. Адже навіть назва твору прочитується метафорично: це не тільки Ужгород, місто глибокого тилу, в якому мешкає автор. Це значною мірою те, що залишається «за лаштунками» війни. І простір цього «тильного боку» розкривається саме в дорозі, в зустрічах, у волонтерській допомозі фронту, в авторських рефлексіях. Відтак важливим у книзі є відчуття «транзит-

ного стану», адже в художній структурі збірки центральною постає метафора України як «країни-мосту». За А. Любкою, міст – це простір, де неможливо побудувати дім, де постійно відчувається «протяг» історії. Цей образ корелює з концепцією «літератури транзиту», що описує стан мільйонів українців, вирваних зі звичного контексту. *«Ми живемо на мосту, де постійно свище вітер історії»*, – резюмує автор [1, с. 112]. Міст у Любки – це простір транзиту. Він з'єднує минуле (посткомуністичне) і майбутнє (європейське), але на самому мості неможливо збудувати тривале життя. Війна оголила цей стан тимчасовості. Автор вдало апелює до магічного реалізму Габріеля Гарсія Маркеса: війна порівнюється з нескінченною зливою в Макондо. Цей «дощ» розмиває кордони реальності, робить невидимим попереднє життя, залишаючи людину в стані розгубленості. Саме через цей образ Любка пояснює феномен біженства – це не просто втеча від снарядів, це намагання вийти з зони «протягу» в зону затишку, яка, як виявляється, часто є ілюзорною.

У збірці акцентована увага на феномені «цивільної армії» та опорі дегуманізації. Автор показує, що сучасні ЗСУ – це армія цивільних людей (вчителів, айтівців, фермерів), які сприймають війну як «вимушену паузу» в справжньому житті. У розділі «Roasted Uganda» кава стає символом збереження власної гідності. Приготування ідеального еспресо на фронті під звуки канонади трактується як акт найвищого спротиву ворогу, який прагне позбавити людину її звичок та ідентичності. Важливим аспектом збірки є фіксація «смерті» колишньої ідентичності автора. Любка описує свою трансформацію: від поета, чиє життя вимірювалося метафорами, – до волонтера, чиє життя тепер вимірюється справністю двигунів та кількістю перегнаних джипів.

Проте ця трансформація не є деградацією, навпаки, це народження нового типу інтелектуала – «практичного гуманіста». В есеї «Roasted Uganda» кава постає не просто напоєм, а інструментом захисту психіки. Ситуація, коли військовий готує ідеальне еспресо під канонаду, стає актом вищої непокори. *«Путін не може відібрати в мене мою звичку бути собою»*, – ця теза маркує межу, яку ворог не здатний перетнути [1, с. 97]. Культивування «непрактичних» звичок (пиття якісної кави, читання бестселерів в окопах, догляд за квітами біля розбитих хат) трактується автором як стратегія виживання індивідуальності.

Андрій Любка глибоко рефлексує над розривом у сприйнятті реальності між тими, хто воює, і тими, хто спостерігає. Концепт «екзистенційної смерті» розкривається через відчуття солдата, який бачить свій дім через екран смартфона, відчуваючи себе стороннім спостерігачем власного життя. Також автор гостро критикує європейську «емпатію як насилля», де від українця очікують лише ролі жертви, відмовляючи йому у праві на успіх чи нормальність під час війни. Окремої уваги заслуговує критика західної рецепції війни. Автор вводить концепт «ем-

патії як насилля». Європейське суспільство, на думку Любки, прагне бачити українця винятково як «безпорадну жертву». Коли українець демонструє спроможність, успішність або бажання жити повноцінно (наприклад, купуючи вино чи їздячи на доброму авто), це викликає роздратування у європейця, бо руйнує його зону комфорту. Любка відстоює право українців не бути об'єктом жалості, а суб'єктом сили.

Цікавими є міркування автора щодо культури як інструменту культивування сенсів. Заперечуючи термін «культурний фронт», Любка наполягає, що культура має не воювати, а «культивувати» людину [2]. Книга в окопі чи поетичне читання в тилу є засобами «прошивання» країни через приватні історії, перетворюючи розрізнений натовп на цілісну націю. Тексти збірки виконують функцію «прошивання» розірваного простору країни. Згадки про Одесу, Попасну, Ужгород створюють єдину ментальну карту. Автор доводить, що література під час війни – це не розвага, а спосіб маркування «свого» простору, засіб перетворення географії на батьківщину.

Одним із найяскравіших механізмів захисту у книзі є надання особливого значення повсякденним дрібницям. Автор ніби сакралізує побут, відводячи йому роль психологічного щита. Андрій Любка акцентує, що «смак нормального життя» (добра їжа, квіти, чистий одяг) є потужним антидепресантом. Це допомагає солдату чи волонтеру не «розчинитися» у бруді та жорстокості війни.

Підсумовуючи проведене дослідження механізмів психологічного захисту та збереження ідентичності у збірці есеїв Андрія Любки «Війна з тильного боку», ми дійшли наступних узагальнюючих висновків: автор створює унікальний антропологічний портрет українського суспільства в момент історичного зламу. Збірка «Війна з тильного боку» є не просто фіксацією волонтерських поїздок, а глибоким дослідженням психології українців «тильного боку війни».

Аналіз провідної метафорики твору дозволив встановити, що автор моделює художній простір України як «країну-міст» або «країну-протяг». Цей образ є ключовим для розуміння сучасного українського світовідчуття: це стан перманентного транзиту, де стабільність є ілюзорною, а небезпека – постійною. У таких умовах головним механізмом захисту стає не втеча від реальності, а її прийняття через усвідомлення історичної тягlosti боротьби. Андрій Любка доводить, що здатність українців облаштовувати побут і зберігати людяність навіть у «транзитному» стані є ознакою високої адаптивності та національної життєздатності.

Дослідження виявило, що в текстах Любки дрібні побутові деталі (приготування кави, читання книг, догляд за автомобілем) набувають ознак сакрального ритуалу. Це дозволяє особистості маркувати свій приватний простір як недоторканий для війни. Ритуал кави у есеї

«Roasted Uganda» постає не як акт споживання, а як акт утвердження власної суб'єктності: «Я залишаюся собою доти, доки зберігаю свої звички» [1, с. 102]. Таким чином, побутова стійкість виступає фундаментом для стійкості ментальної, запобігаючи дегуманізації та розпаду особистості під тиском обставин.

У статті обґрунтовано, що трансформація автора з «людини тексту» на «людину дії» є репрезентативною для всього українського суспільства. Волонтерство у збірці постає як дієвий механізм подолання посттравматичного стресу та безпорадності. Через логістику, допомогу армії та постійний рух персонажі Любки структурують хаотичний світ війни. Активна суб'єктність дозволяє замістити паралізуючий страх прагматичною відповідальністю, що є критично важливим для збереження цілісності ідентичності.

Автор рішуче заперечує концепт «культурного фронту», натомість пропонує модель «культивування людини». Культура у збірці – це «тривожний наплічник» сенсів, які допомагають особистості не розчинитися в мілітарному контексті. Звернення до класичних архетипів (Одісея, Макондо) дозволяє автору та його героям дистанціюватися від жаху моменту, вписуючи поточні події у великий історичний та культурний наратив. Це дає змогу бачити війну не як кінець світу, а як складний етап випробування, що має свій початок і неодмінний фінал.

Окремим здобутком автора є захист права українців на «нормальність» та успішність навіть у часи катастрофи. Любка критикує зовнішню віктимізацію (нав'язування ролі жертви), стверджуючи, що збереження високих життєвих стандартів і прагнення до розвитку є формою національної гордості. Це перетворює «наратив травми» на «наратив сили», де українець постає не об'єктом жалості, а активним захисником цивілізаційних цінностей.

Головним висновком є те, що перемога в есеїстиці автора – це не лише мілітарний успіх, а й збереження здатності залишатися «людиною непрактичною»: читати книжки, мріяти та цінувати дрібниці повсякдення. Повернення до власного «дому» (фізичного чи духовного) стає єдиним шляхом до зцілення після «протягу» війни. Збірка Андрія Любки «Війна з тильного боку» є не лише літературним документом епохи, а й важливим антропологічним дослідженням. Вона фіксує народження нового типу ідентичності – «цивільної людини в пікселі», яка воює або волонтерить не заради самої війни, а заради повернення до права бути собою. Головний механізм захисту, за Любкою, полягає у збереженні «людського в людині» через вірність своїм ідеалам, любов до ближнього та здатність бачити красу навіть на тлі руйнувань.

Перспективи подальшого дослідження ми бачимо у детальному вивченні еволюції образу волонтера та психопоетичних механізмів вербалізації травми в умовах повномасштабного вторгнення.

Література

1. Любка А. Війна з тильного боку. Чернівці: Meridian Czernowitz, 2024. 192 с.
2. «Ми всі живемо на протязі»: Андрій Любка про нову книгу есеїв. Інтерв'ю з О. Гусейною. *Суспільне Культура*. URL: suspilne.media (дата звернення: 14.03.2026).
3. Гнатюк О. Нова українська есеїстика: від свідчення до осмислення. *Локальна історія*. URL: localhistory.org.ua (дата звернення: 14.03.2026).
4. Бойченко О. Людина на мосту: рецепція волонтерської прози А. Любки. *Критичні студії*. 2024. №2. С. 15–22.
5. Гайкова А., Мафтин Н. Портрети у блекауті: особливості моделювання персонажного світу в романі Є. Кузнецової «Вівці цілі». *Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: Філологія*. 2026. Вип. 1 (55). С. 45–56.
6. Поліщук Я. Сім поглядів на війну. К.: ДУХ І ЛІТЕРА, 2025. – 240 с.

THE ROAD TO YOURSELF: A STUDY OF PRESERVING IDENTITY AND OVERCOMING THE TRAUMATIC EXPERIENCE OF WAR IN ANDRII LYUBKA'S COLLECTION "WAR FROM THE BACK SIDE"

Anna Haikova

*Vasyl Stefanyk Carpathian National University;
76000, Ivano-Frankivsk, Shevchenko St., 57
e-mail: annahaikova@ukr.net*

The aim of the article is to reveal the anthropological and ethical aspects of the existence of an individual in wartime through the prism of Andrii Lyubka's essays.

Research methodology. The study uses a comprehensive approach based on the principles of hermeneutics and anthropological analysis. The theoretical basis is formed by works on the psychology of trauma and philosophical concepts of existentialism. Elements of trauma studies (the works of Katie Caruth, Dora Lauby, Shoshanna Felman, Dominic La Capra) are also involved, which help to analyze the mechanisms of psychological adaptation of civilian heroes to the conditions of the front.

The relevance of the study lies in identifying and systematizing the ways of preserving identity, which the author describes and applies. The object of the study is the texts of the collection "War from the Back Side", and the subject is the ethical and existential dimensions of human existence in the

conditions of war reality and their artistic realization in the texts of Andriy Lyubka's essays.

Search results. *The article analyzes the collection of essays by Andriy Lyubka "War from the Back Side" as an artistic study of changes in Ukrainian society as a result of a full-scale invasion. The author's specifics of the perception and depiction of the transformation of civilian roles into military ones, the ethical aspects of the interaction between the front and the rear are clarified. The specifics of the artistic understanding of war in the collection of essays by Andriy Lyubka "War from the Back Side" are also revealed by analyzing the role of key metaphors of the work. The relevance of the article is due to the need for a scientific analysis of the "literature of testimony" and ways of preserving identity in conditions of existential threat. It is proven that the center of the author's artistic world is the protection of the "human in man" as the highest act of resistance.*

Attention is also focused on the deconstruction of the key metaphors of the work - "draft", "bridge" and "Macondo", which mark the existential state of the "transit country". It is proven that the concept of "life on the bridge" reflects the psychological insecurity of the individual, torn from a stable chronotope. In the context of military anthropology, the phenomenon of the "civilian army" is analyzed, where volunteering and military service appear as acts of conscious choice of an intellectual. Special emphasis is placed on the sacralization of everyday rituals (making coffee, reading books), which function as mechanisms of psychological protection and preservation of identity.

Among the studies that focus on the cultural context of the experience of trauma, as well as strategies that help to tell about trauma in fiction, are the works of Irene Visser "Decolonization. Trauma. Theory: Retrospective and Perspectives. Humanity" (2015) and "Trauma in a Non-Western Context" (2018), E. Santner "History Beyond the Pleasure Principle: Reflections on the Representation of Trauma" (2009). Nowadays, the active assimilation of the trauma studies methodology by postcolonial studies continues [3, 4 p. 65, 81].

The ethical discourse of the article covers the consideration of conflict zones between the front and the rear, as well as the critical reception of the Western perception of the Ukrainian experience as an "object of pity". It is substantiated that the author creates a "narrative of resilience", where the highest form of resistance is the right of a person to remain himself – "impractical", reflective and free – despite the dehumanizing impact of war. It is proven that in the author's texts, private space, habitual social practices and appeals to world cultural archetypes become the foundation for overcoming traumatic experience and forming a "narrative of resilience".

Keywords: *Andrii Lyubka, psychological protection, identity, war essays.*